

DE HEERIAAN

Contactblad van de Congregatie Dochters van Maria en Joseph
Zusters van de Choorstraat

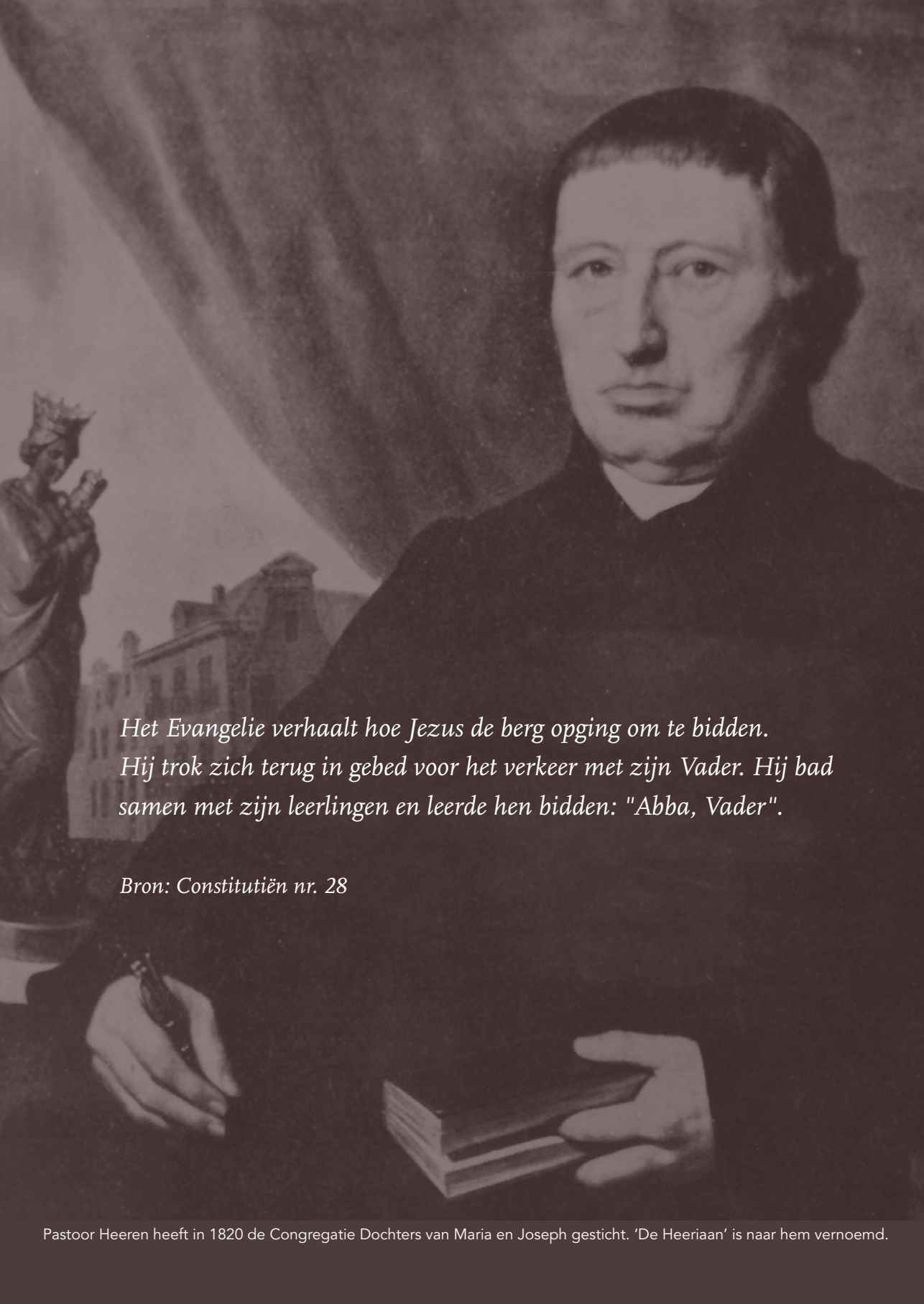
JAARGANG 44
ZOMER 2015

2

- (Het) Helen Keller (Instituut)
- Zuster Paula en het woonwagencamp
- De blijde boodschap van een vrijwilligster

IN
OMNI
BUS
CHARI
TAS

*Het Evangelie verhaalt hoe Jezus de berg opging om te bidden.
Hij trok zich terug in gebed voor het verkeer met zijn Vader. Hij bad
samen met zijn leerlingen en leerde hen bidden: "Abba, Vader".*

Bron: Constitutiën nr. 28

Voorwoord	4
Indonesië	
• <i>Kenalan: Zuster Vincentia</i>	5
• <i>(Het) Helen Keller (Instituut)</i>	8
Vroeger – Nu	
• <i>Algemene Oversten DMJ – Catharina van Grinsven</i>	11
• <i>Ramen van de kapel - deel 2 van 8</i>	16
• <i>Pelgrim word je onderweg - deel 2 van 4</i>	20
• <i>Gods bruiden</i>	22
Actualiteiten	
• <i>De blijde boodschap van een vrijwilliger</i>	24
• <i>Mantels van Maria</i>	25
• <i>Leven in een Karmelgemeenschap</i>	29
Overweging door Zuster Augusta	
• <i>Kijken of zien?</i>	34
Iconen door Zuster Leonie	
• <i>De tronende Christus</i>	36
Column van Zuster Lisette	
• <i>Het Nieuws, een gebruiksaanwijzing</i>	40
Loslaten & Opbouwen	
• <i>Religieuzen in Nederland anno nu – Zuster Paula en het woonwagenkamp</i>	42
In Memoriam	
• <i>Zuster Gaudeta Hamers</i>	46
• <i>Zuster Gertrudis Kunst</i>	48
Agenda	50
Colofon	51

Voorwoord

De overweging van Zuster Augusta in dit zomernummer is getiteld 'Kijken of zien?' en zonder dat het haar bedoeling was, heeft zij hiermee de rode draad van deze Heeriaan te pakken. Helen Keller bijvoorbeeld (p. 8-10) kon letterlijk niet zien en ook niet horen. Doofblind zagezegd. Maar zij leerde op een andere wijze te zien en hield wát ze zag niet voor zichzelf.

In deel 2 van de Ramen van de Kapel legt Ton Vogel uit, wat u ziet. Zo vaak bent u in de kapel en ziet u de ramen, maar pas met déze uitleg kunt u ze ècht zien.

Zuster Paula toont dat er meerdere manieren zijn om naar anderen te kijken en Zuster Lisette neemt het nieuws in ogen-schouw.

Kortom genoeg om naar uit te kijken in deze Heeriaan. Ik houd het voor gezien en wens u een zalige zomer toe.

Brigitte Lutters
Redactie Heeriaan

KENALAN (*Een bekende*)

Elk kwartaal een kennismaking met één van onze Indonesische Zusters, deze keer:

Zuster Vincentia Anastasia Sundari

Biodata (Personalia)

Zuster Vincentia, geboren als Ndari Sundari op 8 april 1974 in Semarang op (Midden)Java als het oudste kind van vier. De nu 41-jarige Zuster Vincentia deed haar eeuwige geloften op 7 juli 2012.

5

Uit wat voor een gezin komt u?

Zuster Vincentia:

Mijn vader heet Antonius Djamari en is nu zevenentig jaar. Mijn moeders naam is Maria Theresia Djumini en zij is zestig jaar. Mijn drie jongere zussen zijn allemaal getrouwd en wonen allen in Semarang.

Als iemand een beschrijving van u zou moeten geven, wat zou hij of zij dan over u zeggen?

Ze zullen waarschijnlijk zeggen dat ik mooi kan zingen, dat ik heel gedisciplineerd ben en dat ik me snel verantwoordelijk voel. Er zal vast ook gezegd worden dat ik niet kan zitten toekijken, wanneer er in mijn ogen dingen anders verlopen, dan ze volgens mij zouden moeten verlopen.

Klopt dat beeld volgens u?

Niets is zwart-wit en je kunt alles van meerdere kanten bekijken. Waarschijnlijk zullen

de mensen die mij aardig vinden positiever reageren, dan zij die me minder aardig vinden.

Wat betekent het voor u om een Zuster PMY te zijn? Hoe vertaalt zich dit in de praktijk?

Een dochter van Maria en Joseph te zijn is een genade Gods. De Heer heeft mij lief en accepteert mij zoals ik ben. God zegent mij en ik wil die zegen met anderen delen, vooral met de minderbedeelden.

Het is soms niet makkelijk een Zuster PMY te zijn, omdat je in eenvoud, nederigheid en gehoorzaamheid aan de Heer moet leven. Wij moeten elkaar respecteren en liefhebben in de gemeenschap en overall waar zusters zich bevinden.

Hoe is het om als een katholieke zuster te leven en werken in een land waar katholieken een kleine minderheid vormen?

Het is niet moeilijk te leven met anders-

>

gelovigen, zolang de onderlinge verhoudingen goed worden onderhouden. Samen, met z'n allen, moeten we streven naar een beter Indonesië.

Wat heeft u gestudeerd of studeert u nog, en wat voor werk doet u nu?

In 1994 heb ik mijn hbo-diploma behaald. Nu studeer ik rechten aan de Katholieke Universiteit Soegijapranata in Semarang. Ik ben zeer enthousiast over deze studie. Het is belangrijk voor het apostolaat van de congregatie. Wij kunnen daarmee veel mensen helpen, die juridische bijstand nodig hebben, zoals arme mensen, landbouwers, gehandicapten, slachtoffers van vrouwenhandel enzovoorts.

Wat betekent dat werk voor uw geloof en spiritualiteit?

Toen ik deel moest nemen aan een training,

genaamd LRC (Legal Research Center), om inzicht te krijgen in de problemen van vrouwen, wist ik dat ik spirituele kracht nodig had om rustig en kalm te kunnen blijven. Via de mensen, die mijn hulp nodig hebben, spreekt God tot mij, dat geloof ik tenminste.

Stel, u was geen zuster geworden. Hoe zou uw leven er volgens u dan uit hebben kunnen zien?

Als ik geen religieuze was geworden, zou ik zeker getrouwd zijn en een goed en harmonieus gezin opgebouwd hebben.

Wat zijn uw idealen en verwachtingen voor de komende 20 jaar?

Ik hoop dat de Congregatie in de toekomst zal blijven groeien (en bloeien) in kwaliteit en kwantiteit, zodat de zendingsactiviteiten uitgebreid kunnen worden en velen Gods Liefde, via ons, mogen ervaren. <

(Het) Helen Keller (Instituut)

Voor de Congregatie DMJ is het Helen Keller Instituut in Yogyakarta inmiddels een begrip. Toch heeft ook het ontstaan van dit Instituut een geschiedenis en wie is eigenlijk Helen Keller?

door Brigitte Lutters

Het ontstaan

Omstreeks 1992 was de Stichting Helen Keller (gesticht door familie van professor George Zeegers) op zoek naar een goede locatie voor een school voor doofblinde kinderen in Indonesië. De secretaris van de Stichting ging naar Indonesië om zich te oriënteren. Een bisschop op Bali verwees hem naar de school voor dove kinderen in Wonosobo, want een school voor doofblinde kinderen bestond in Indonesië nog niet. Er volgden gesprekken tussen de secretaris en Zuster Ien en Zuster Antonie.

Een jaar later kwamen de voorzitter van de Stichting en zijn vrouw naar Wonosobo. Zij brachten veel noodzakelijke onderdelen mee voor de gehoorapparatuur die in Wonosobo voor de dove kinderen gebruikt werd.

En zij deden de Zusters PMY het voorstel om een (kleine) school te beginnen voor doofblinde kinderen. De Stichting zou hen financieel steunen. Na een congregationeel overleg gingen de zusters akkoord. In 1996 kwam de eerste (en voorlopig ook enige) leerling. Een jaar later verhuisde de school naar Yogyakarta, toen nog geen Helen Keller Instituut geheten, en ook niet op de locatie gelegen, waar de school nu is.

In 2000 koopt de Helen Keller Stichting een huis, dat nu al vijftien jaar de school herbergt. Vanaf toen heette de school ook officieel het Helen Keller Instituut. Aanvankelijk was de aanwas van kinderen niet groot. Tot 2003 waren er maar negen leerlingen. Maar in 2003 is er in samenwerking met oogspeci-

Helen Keller met haar lerares Anne Sullivan

alisten en het oogziekenhuis veel naamsbekendheid gegeven aan de school en dat leidde tot veel aanmeldingen.

In 2007 was uitbreiding noodzakelijk en in 2008 was de aanbouw gereed. De inzegening werd groots gevierd en inmiddels is de school door de overheid erkend. Met dertig leerlingen is de school nu bijna weer uit zijn jasje gegroeid.

Helen Keller

Helen Keller (1880-1968) is voor vele doofblinden een inspiratiebron, een voorbeeld. Helen Keller werd op 27 juni 1880 geboren in Tuscumbia, een kleine plaats in de staat Alabama (USA). Met 19 maanden kreeg Helen hoge koorts, mogelijk door een hersenvliesontsteking of roodvonk, en haar ouders waren bang dat zij zou sterven, iets wat in die tijd niet ongewoon was.

Helen bleef leven, maar was, nadat de koorts verdwenen was, volledig doof en blind geworden.

Toen Helen zes jaar was, las haar moeder in een tijdschrift een verslag van het bezoek van Charles Dickens aan het Perkins Institute, een blindeninstituut in Boston. Daarin schreef Dickens over een doofblind meisje, Laura Bridgman genaamd, die had leren communiceren middels vingerspellen.

De ouders van Helen schreven direct een brief aan het Perkins instituut met de vraag of een van de docenten in dienst zou willen treden bij de familie Keller om hun dochter les te geven. Het Perkins instituut stuurde Anne Sullivan, een net afgestudeerde leerling, die zelf geen thuis had. Anne bereidde zich voor op haar nieuwe taak en reisde af naar Tuscumbia.

Helen ontpopte zich tot schrijfster en taalkundige. Met de hulp van haar lerares Anne Sullivan (1866-1936) leerde zij, vanaf kort voor haar zevende jaar, te communiceren met behulp van het vingeralfabet, waarbij woorden in de hand gespeld worden. Toen Helen aan Anne vroeg wie zij was, spelde Anne 'teacher' in haar hand. Haar leven lang heeft Helen Anne 'teacher' genoemd.

Dankzij de brieven die Anne schreef aan een huishoudster van het Perkins instituut, weten we dat de start moeizaam was. Helen leerde eveneens braille, gebarentaal, liplezen met haar vingers op de mond van de spreker en ook zelf spreken (al was dat moeilijk verstaanbaar voor buitenstaanders). Ze voltooide als eerste doofblinde een middelbare schoolopleiding en een universitaire studie. In 1904 studeerde Helen Keller cum laude af aan het Radcliffe College in Boston (Bachelor of Arts). Ze leerde vijf talen, naast Engels ook Duits, Frans, Latijn en Grieks. Tijdens Helen's gehele school- en studietijd, spelde Anne Sullivan alle lessen in haar handpalm. Helen Keller schreef een tiental boeken, waaronder haar autobiografie *The Story of My Life* (1903). Zij hield over de gehele

wereld lezingen over het onderwijs aan blinden en doven en zette zich ook in voor verbetering van het onderwijs.

Helen Keller staat symbool voor iemand die haar fysieke beperkingen heeft overwonnen. 'Het ergste wat een mens zichzelf kan aandoen', aldus Keller, 'is zelfmedelijden'.

Anno 2015

In Yogyakarta herinnert niet alleen de school aan Helen Keller, maar ook de klaslokalen. Zo is er een Helen Keller klas, een Anne Sullivan klas, een Laura Bridgeman klas.

Met de universiteit Sanata Dharma in Yogyakarta is er inmiddels een samenwerking met de Zusters PMY om docenten op te leiden voor deze speciale doelgroep. <

Bronnen:

- Straaten, F. van & Kloek, E. (2014). *Kinderen die de wereld hebben veranderd*.
- www.wikipedia.nl

Zuster Magda, hoofd van het Helen Keller Instituut

Klaslokaal en leerkrachten

Algemene Oversten DMJ - deel 2

Catharina van Grinsven – 1825-1855

Op 7 juli van dit jaar bestaat de Congregatie DMJ 195 jaar. In die jaren zijn er 16 Algemene Oversten geweest. Van Anna Catharina van Hees in 1820 tot aan Antonie Ardatin (sinds 2013). In deze serie besteden we aandacht aan de Algemene Oversten die de Congregatie gekend heeft in bijna twee eeuwen DMJ.

door Zuster Veronie Franken

Biografie

Catharina van Grinsven werd op 15 september 1790 in Rosmalen geboren als dochter van Everardus van Grinsven en Theodora Pennings. Het gezin had jongens en meisjes. Een van haar zussen, Maria, zou na Catharina ook intreden bij de Congregatie DMJ.

Catharina was één van de vrouwen die arme kinderen opving en aandacht aan oude vrouwen gaf en zij hoorde bij het vijftal dat op 7 juli 1820 de Congregatie begon.

Als Catharina, na het overlijden van Anna Catharina van Hees, op 2 maart 1825 tot Overste wordt gekozen, heeft ze al enkele jaren ervaring in het geven van leiding. Immers, samen met Petronella Coppens en Maria van Grinsven (haar zusje), was zij in 1813 begonnen met het tijdelijk elders onderbrengen van arme kinderen en hen financieel ondersteunen en bezoeken. Het werk breidde zich steeds meer uit en toen door de regenten van het Armenbestuur besloten was om een huis voor oude vrouwen op te richten, namen Catharina en Petronella de leiding van het huis op zich. Zo geschiedde op 22 december 1819.

Kapelaan Heeren, die ook geraakt was door de grote armoede in de stad en contact had met deze vrouwen, had de overtuiging dat dit

liefdewerk slechts door het oprichten van een *Congregatie van Liefdezusters* kans van slagen had en zijn plan kreeg steeds vastere vorm. Petronella Coppens verliet in 1829 de Congregatie, maar bleef zich haar hele verdere leven bezig houden met mensen aan de rand van de maatschappij. (Zie ook: *De Heeriaan* (2013), 42, nr.3, p.18.

Het huis waarin de zusters op 7 juli 1820 hun intrek namen lag tegenover de Sint Jan aan de Choorstraat. Pastoor Heeren had het in 1817 al gehuurd en wilde daarin een sociëteit voor jongelingen oprichten. Omdat die plannen niet doorgingen, besloot hij het te gebruiken voor een *Liefdegesticht*. Voor de ene helft behoorde dit huis aan Everardus van Grinsven (de vader van Catharina) en voor de andere helft aan Adriaan van der Kallen. Op 3 maart 1821 kocht vader Van Grinsven het tweede gedeelte van het huis van Adriaan van der Kallen, ten behoeve van het Liefdehuis. Toen Van Grinsven in 1833 overleed, kwam het huis aan zijn dochter Catharina toe; later is het aan het Liefdegesticht overgedragen met enige andere eigendommen.

In de vorige aflevering, over Anna Catharina van Hees, lezen wij dat Kapelaan Heeren op 2 februari 1821 benoemd werd tot Pastoor van Oirschot. Hij bleef zijn Stichting volgen, >

schreef veel stichtende brieven en bezocht de zusters regelmatig. Op 17 juli 1830 deed hij met goedvinden van de Kerkelijke Overheid afstand van zijn parochie en vestigde zich weer in 's-Hertogenbosch. In het begin gaf hij elke dag zijn voorschriften omtrent bezigheden en geestelijke oefeningen, maar spoedig schreef hij een soort Regel op proef. Alleen de Overste kende de inhoud en las er de zusters uit voor.

Heeren belastte zich ook met de administratie van de tijdelijke goederen, was zelf zeer vermogend en schonk op het eind van zijn leven al zijn bezittingen aan de Congregatie. Heel veel tijd is door hem en andere 'wijze mannen' besteed aan het schrijven van De Regel die naar Rome gestuurd werd en na drie jaar, op 27 september 1850, goedgekeurd terugkwam.

De liefdewerken van de eerste jaren waren: het opnemen en verzorgen van oude vrouwen en het verzorgen van de zogenaamde halfwezen. Tot 1841 hield deze zorg in: het uitbesteden van kinderen, dikwijls in de omliggende dorpen. Deze kinderen kwamen geheel ten laste van de Congregatie. Goede vrienden en bekenden legden iedere week iets apart en om de drie maanden gingen een paar zusters dit geld ophalen. Uit de opbrengst van 'dit op-termijn-gaan' werd een kinderfonds gevormd dat de Stichter altijd afzonderlijk beheerd heeft. Zoals gezegd, werden de uitbestede kinderen geregeld door de zusters bezocht; deze keken de kleren na, deden navraag omtrent hun gedrag, onderzochten of er behoorlijk zorg aan hen besteed werd. De verkenningstochten en ook de termijnen geschieden te voet. Er werd gegeten en gelogeed in pastorieën of bij goede bekenden. De uitbestede jongens werden voor een ambacht opgeleid, de meisjes voor een dienstbetrekking.

Een grote brand – op 4 april 1842 – legde het

hele achterhuis in de Choorstraat in de as, maar pastoor Heeren besloot meteen tot de nieuwbouw, waarvan de gevel - anno 2015 - er nog altijd staat! Er kwam toen plaats voor de kinderen en aan het uitbesteden kwam een einde. De kinderen bleven tot 1891 en kwamen daarna op de afdeling Orthen die in dat zelfde jaar opgericht werd.

Enkele belangrijke gebeurtenissen onder het bestuur van Catharina van Grinsven:

23 januari 1835

Alle zusters die tijdelijke geloften hadden gedaan, legden op deze dag hun Eeuwige Professie af in de handen van de directeur, Pastoor Heeren.

Het Moederhuis in de jaren twintig van de vorige eeuw

Tijdens de bestuursperiode van Catharina zien we de ontwikkeling van een beginnende Congregatie met een groepje liefdadige dames naar een Pauselijk erkende Congregatie. Daarom staat ook op haar bidprentje (zie p.15) aangegeven: Tot Overste verkozen: 2 maart 1825, tot *Algemene Overste* benoemd: 21 november 1850. Dit houdt verband met de goedkeuring van de H. Regel door Rome op 27 september 1850.

Latijn en Nederlands 'Goedkeuring Rome'

Van 1838 tot 1842

Deken Van den Heuvel in Veghel verzocht Pastoor Heeren om enkele zusters onderwijs te laten geven in Veghel. Dit was het eerste verzoek in dit kader. In augustus 1838 vertrokken de eerste vier zusters. Maar Deken van den Heuvel stierf in 1840 en zijn opvolger, de heer Van Miert wilde een eigen onafhankelijke Congregatie stichten en vroeg aan Pastoor Heeren of hij de zusters die op dat moment in Veghel waren, mocht behouden. Dit werd geweigerd en op 11 maart 1842 keerden de zusters naar 's-Hertogenbosch terug.

2 oktober 1840

Er werd een begin gemaakt met de afdeling in het Instituut voor doven te Sint-Michiels-gestel. Dit gebeurde op verzoek van Monseigneur Den Dubbelden. (Zie ook: *De Heeriaan* (2012), 41, nr.1, p. 5-9).

1842

In 1842 begon de Congregatie met het onderwijs in de parochie van de St. Pieter achter de Tolbrug. Het groeide uit tot de bekende Mariaschool.

De kapel in 1846

8 september 1842

Alle zusters van het Moederhuis tooiden zich met het religieuze kleeft! (Zie ook: *De Heeriaan* (2013), 42, nr.3, p.19).

19 juli 1843

De Congregatie krijgt rechtspersoonlijkheid. Bij notariële akte werd opgericht het *'Zedelijk Ligchaam, ten doel hebbende het geven van onderwijs aan kinderen van het vrouwelijk geslacht, het verplegen van zieken, het verzorgen van oude vrouwen en het opnemen van behoeftige kinderen. Het Zedelijk Ligchaam neemt tot zinspreuk aan de woorden 'In Omnibus Charitas'.*

1845

Het r.k. weeshuis in de Keizerstraat ('s-Hertogenbosch) werd al in 1776 opgericht. *'De tucht en de opvoeding der weezen werd toevertrouwd aan een binnenvader en een binnenmoeder. In 1845 werd de verzorging en opvoeding der weezen en de geheele huishouding overgedragen aan de zusters dezer Congregatie.'* Dat wil zeggen, de zusters kregen de zorg

voor de meisjes, de Broeders van Maastricht kregen de jongens onder hun hoede. Het weeshuis werd bestuurd door het College van Regenten van het Roomsche Catholische Armen Weeshuis, het was geen eigen huis van de Congregatie.

24 april 1844

Eerste steenlegging voor de nieuwe kapel door Pastoor Heeren. Deze liet hij op eigen kosten bouwen.

2 februari 1846

Met schriftelijke toestemming van Monseigneur Den Dubbelden werd de kapel op plechtige wijze door de bewoners van het Liefdegesticht betrokken.

1848

In 1848 werd er een afdeling in Doesburg gesticht. Die werd gefinancierd door de rijke weduwe Petronella Helena Berendsen-Nas, de moeder van Zuster Benedicta Berendsen. Er werd in Doesburg een voormalig klooster

Altaar kapel 1846

gekocht en dit werd aan de plaatselijke pastoor ter beschikking gesteld ten behoeve van een bewaarschool en een naai- en breischool. De weduwe verzocht de pastoor de Bossche congregatie van haar dochter te vragen zusters af te staan om in haar liefdadige instelling te komen werken. De eerste vier zusters vertrokken 19 juni 1848 naar dit nieuwe huis. In 1955 werd de afdeling Doesburg opgeheven.

20 februari 1855

De Algemene Overste Catharina van Grinsven overlijdt. *'Zij bestuurdde de Congregatie dertig jaar lang met veel wijsheid en genoot in hoge mate de liefde en het vertrouwen van alle zusters. Door haar beminnelijke omgang, wijsheid en deugd had zij de hoogachting der gehele stad verworven en deze gunstig voor de Congregatie gestemd'.* <

15

Bidprentje Maria Catharina van Grinsven, voor- en achterkant.

Ramen van de kapel deel 2 van 8

Vorige keer spraken we over de eerste vijf dagen van de schepping, volgens het Bijbelboek Genesis, naar aanleiding van het gebrandschilderd raam in het noordertransept. Nu komen de twee laatste dagen aan de orde: de schepping van de mens en de rustdag. De eerste mensen, Adam en Eva, zijn te zien in het derde lancetraam, en de detailfoto geeft meer helderheid over hun relatie. Waarom heeft de kunstenaar Lambert Simon Adam en Eva op deze manier afgebeeld? Misschien onder invloed van de visie die Dr. Gerard Wellen op de essentie van het Bijbelse verhaal had? Hij was priester en kunsthistoricus in Utrecht en zou later directeur worden van de Stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland. Hij adviseerde over de Bijbelse teksten bij de invulling van de ramen in 1962-1963, meer dan een halve eeuw geleden.

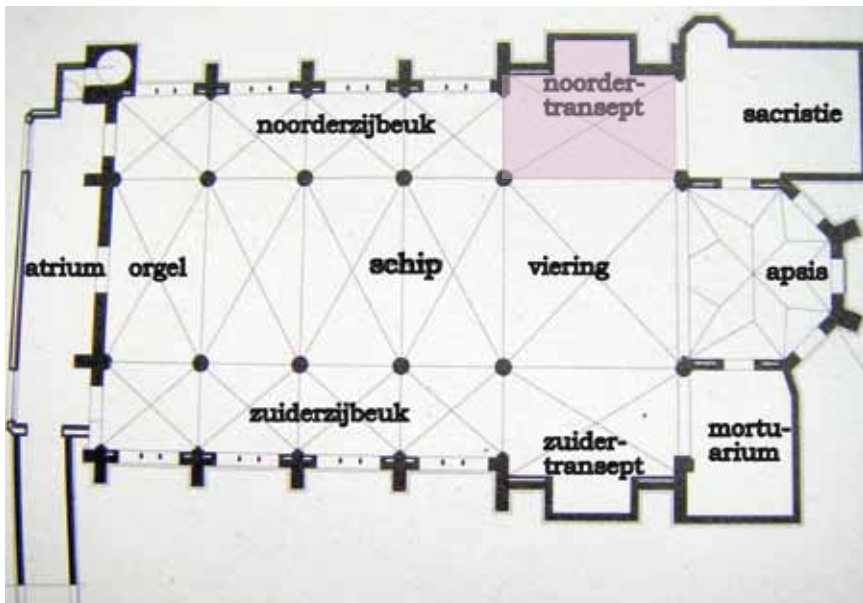
door Ton Vogel

Schepping van de mens

16

Het Bijbelverhaal over de schepping ontwikkelde zich uit mondelinge overleveringen van nomaden die duizenden jaren geleden leefden in Mesopotamië, Arabië, Anatolië en Egypte. Uiteindelijk zijn de verhalen op schrift gesteld en hebben de schrijvers van het boek Genesis ons twee varianten over de schepping van Adam en Eva nagelaten, waar-

over straks meer. Lambert Simon heeft, zoals kunstenaars van alle tijden, een eigen werkelijkheid opgeroepen. We zien in het derde lancetraam dat Adam en Eva elkaar aankijken en de rechterhand van Eva lijkt een explosie in de hartstreek van Adam te veroorzaken. Of wil Eva aanduiden dat daar de rib zat waaruit God haar heeft geschapen?

Plattegrond kapel Moederhuis DMJ.

Adam en Eva: derde lancetraam

Boom in de Hof van Eden: vierde lancetraam

De boom

In het vierde lancetraam is een boom met in elkaar verweven takken te zien. In Genesis 2, 9 worden twee bomen genoemd uit de tuin van Eden. De 'Levensboom', met levenschenkende krachten, en de 'Boom van kennis van goed en kwaad' met verboden vruchten die tot sterfelijkheid leiden. Lambert Simon schildert een boom, maar specificeert

die niet. Genesis 3, 1-14 gaat in zijn geheel over de Boom van kennis van goed en kwaad, met de verboden vruchten. In de tekst wordt beschreven dat Eva die toch plukte, met alle gevolgen van dien, zie Genesis 3, 14-24. Lambert Simon plaatst Adam en Eva op de planeet, te midden van watermassa's, landschappen, flora en fauna.

>

Het raam in het noordertransept in zijn geheel.

Adam en Eva ... Eva en Adam ...

In Genesis staan twee teksten over de schepping van de eerste mensen. In de eerste versie volstaat één zin: *'God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep hij de mensen'* (Genesis 1, 27). Daar is geen speld tussen te krijgen, de tekst impliceert volledige gelijkwaardigheid. De tweede tekst wekt verwarring. Licht het primaat bij de man? De vrouw wordt uit een klein onderdeel van de man gemaakt: *'Toen liet God, de HEER, de mens in een diepe slaap vallen, en terwijl de mens sliep, nam hij een van zijn ribben weg; hij vulde die plaats weer met vlees. Uit de rib die hij bij de mens had weggenomen, bouwde God de HEER, een vrouw en hij bracht haar bij de mens. Toen sprak de mens uit: 'Eindelijk een gelijke aan mij, mijn eigen gebeente, mijn eigen vlees, een die zal heten: vrouw, uit een man gebouwd'* (Genesis 2, 21-23).

Commentatoren hebben heel wat getobd over de vraag hoe die twee teksten met elkaar te rijmen zijn. Als het om de verhouding tussen de positie van man en vrouw gaat, zal daarom elke periode in onze religieuze traditie het accent anders leggen. Doorgaans schreven mannen de commentaren op de Bijbelteksten, die trouwens ook al in een patriarchale samenleving ontstonden. Zij konden de maatschappelijke orde naar hun hand zetten.

Hiërarchie

Om aan te tonen dat Eva ondergeschikt is aan Adam, hebben schriftgeleerden en kerkleraren allerlei argumenten aangevoerd¹. En kunstenaars gingen erin mee. Het verhaal van de rib uit Adams zijde wordt door creatieve kunstenaars wel eens herschapen.

Bijvoorbeeld: op deze fresco van Michelangelo in de Sixtijnse kapel, is de schepping van Eva te zien. De vrouw komt uit één stuk

tevoorschijn uit de zijde van de slapende Adam, door toedoen van God, de Heer. Deze 'barende' Adam werd in Christelijk Europa steeds populairder op afbeeldingen in kerken. Hoewel deze interpretatie niet overeenkomt met het Genesisverhaal, verbood de kerk deze voorstellingen niet: het maakte de

Het werd avond en het werd morgen. De zesde dag. Zo werden de hemel en de aarde in al hun rijkdom voltooid. Op de zevende dag had God zijn werk voltooid, op die dag rustte hij van het werk dat hij gedaan had. God zegende de zevende dag en verklaarde die heilig, want op die dag rustte hij van heel zijn scheppingswerk. Dit

De schepping van Eva uit de zij van Adam van Michelangelo, (Sixtijnse kapel Rome)

gelovigen duidelijk dat de man over de vrouw hoorde te heersen, want hij was er eerst en zij kwam volledig uit hem voort, en was daarom zijn ondergeschikte. De Kerk wilde zo ook het gezag van de man binnen het gezin veilig stellen. En daar niet alleen. Echter, het raam in de kapel toont enkel gelijkwaardigheid tussen man en vrouw. Er is zeker geen sprake van superioriteit van Adam. Is dit de boodschap van dit kunstwerk?

In Genesis 1, 31 en 2, 1-4 lezen we de volgende tekst over de laatste twee dagen van de schepping: *'God keek naar alles wat hij gemaakt had en zag dat het zeer goed was.*

is de geschiedenis van de hemel en de aarde. Zo ontstonden ze, zo werden ze geschapen.'

Na de bespreking van dit raam over de scheppingsarbeid van God de Heer, zullen we in de volgende afleveringen de ramen in de apsis beschouwen die gaan over het verbond tussen God en de mens. <

¹ Schipper, M. (2012). *Overal Adam en Eva: de eerste mensen in jodendom, christendom en islam.*

Pelgrim word je onderweg deel 2 van 4

Redenen voor mensen om een bedevaart te ondernemen, kunnen zijn om over een hogere waarheid, God, of het leven zelf na te denken; om respect te betuigen; om inspiratie te verkrijgen; om tot bezinning te komen; om een poosje afstand te nemen van een hectisch dagelijks bestaan; om 'de ervaring'; 'om er geweest te zijn' of om andere mensen te ontmoeten. Nog altijd worden bedevaartsoorden druk bezocht, er lijkt zelfs een revival.

Lisette van de Laak, 'kleindochter' van Zuster Bonifacia¹ bezoekt Taizé. Wat beweegt jonge mensen van nu om op bedevaart te gaan?

door Lisette van de Laak

*

"Daar waar liefde is, is God aanwezig"

*Laten wij ons hoofd niet breken door steeds maar verontrust te raken
als wij dat niet zo ervaren. Daar waar wij mededogen tussen mensen ervaren,
daar is God in al zijn volheid aanwezig.*

*

20

Gisteren was ik weer in de kerk, voor het eerst sinds een redelijk lange tijd, waar ik met de communicanten liederen mocht repeteren voor in hun viering. Voor mij was het bijzonder om te ervaren hoe je een voorbeeld kunt zijn voor anderen, zoals oma dat voor mij was.

Toen ik zelf zo oud was als de communicanten zong ik in het Cunera Kinderkoor en na mijn vormsel stroomde ik door naar het jongerenkoor: Spirit. Daar hoorde ik voor het eerst van Taizé. Een groot deel van het koor was daar al eens geweest en vertelde er regelmatig verhalen over. Wat dat dan precies was vond ik lastig om me voor te stellen, totdat ik in 2011 zelf voor het eerst in Taizé kwam en later in 2013 nog een keer.

Bijzonder aan deze plek vind ik de ontmoetingen. In Taizé heb ik vrienden voor het leven gemaakt. Via social media, zoals Facebook, houden we contact met elkaar. Met de jongeren die ik heb ontmoet, heb ik gesproken over het geloof en over het leven.

Oma en ik.

Bijzonder is ook dat iedereen zijn (praktische) steentje bijdraagt aan de gemeenschap van Taizé, door een taak op zich te nemen, zoals toiletten poetsen of eten uitdelen. En natuurlijk is er de kerk. De diensten in Taizé vond ik heel mooi, de sfeer, de liederen en de stilte, waarin je voor jezelf kon bidden of beschouwen.

Taizé 2011. Lisette helemaal rechts.

Ik waardeerde het heel erg dat ik hier mijn eigen woorden kon gebruiken, waar dit in de meeste kerken eerder de woorden van de pastor zijn. Natuurlijk wordt in Taizé ook door voorgangers gebeden, maar dit sloot meer aan bij mijn eigen belevingswereld en daarnaast was er in de stilte ook veel ruimte voor eigen gebed.

Ik zou graag nog vaker naar Taizé gaan, maar tot het zover is, merk ik dat Taizé ook in mij bestaat, ook als ik daar zelf niet ben. Door dingen die ik daar heb geleerd en ervaren en

door te beseffen hoe ik er voor anderen kan zijn.

Aan mensen die niet zelf in Taizé geweest zijn, vind ik het vaak lastig om uit te leggen wat Taizé is en hoe bijzonder het is, maar het leidt altijd tot gesprek. Aan mensen die wél in Taizé zijn geweest hoef ik dit niet uit te leggen.

Voor mij is Taizé liefde, een plek waar iedereen welkom is, waar iedereen zijn stem mag laten horen en waar iedereen gewaardeerd wordt. Met oma had ik het vaak over Taizé. Zij vond het altijd heel bijzonder als ik daar naartoe ging en was ook altijd geïnteresseerd in hoe het was geweest. Zoals ik al schreef was zij voor mij een voorbeeld, in haar doen en laten voelde ik liefde, zoals ik dat ook in Taizé mocht ervaren. <

21

Taizé

Taizé is de naam van een klein – niet in de atlas terug te vinden – dorpje in het Franse Bourgondië. Om toch nog iets preciezer te zijn: je vindt het zo'n tien kilometer boven de oude stad Cluny. In dit kleine dorp wonen ongeveer 100 ingetreden protestantse en rooms-katholieke broeders. Samen met nog een aantal broeders dat meeleeft in sloppenwijken in andere delen van de wereld, vormen zij de 'oecumenische broedergemeenschap van Taizé. Zie verder: <http://taize.jongerenwebsite.nl>

Voor nog meer informatie over Taizé:
www.dehsvl.nl/taize-en-het-leven-van-een-gelovige-jongere

Taizé 2013. Lisette in het midden.

¹ Zie ook: *De Heeriaan* (2010), 39, nr.4, p.13-17.

Gods bruiden

Naar aanleiding van een oproep in de krant om ervaringen met religieuzen in te sturen, reageerde een oud-leerling van Zuster Cecilia.

door Corrie Renkens-Suijkerbuijk

Zuster Cecilia van der Poel 39 jaar oud, Corrie Suijkerbuijk 10 jaar oud in 1961.

Voor ik mijn verhaal over de zusters (Gods bruiden) ga schrijven, moet ik u vertellen, dat ik doof ben vanaf mijn geboorte.

Mijn ouders stuurden mij als 3¹/₂-jarige peuter naar het Instituut voor Doven in Sint-Michielsgestel, waar ik opgevoed werd door zusters. Eén daarvan was Zuster Cecilia, die nu 93 jaar is en in het Moederhuis van de Congregatie in 's-Hertogenbosch woont. Zuster Cecilia was een heel lieve zuster en een goede lerares. Ik leerde zoveel van haar! Acht jaar lang gaf ze me Nederlands en vele andere vakken. Zij heeft me geleerd me goed

te voelen tussen horende mensen en ook hoe ik veel plezier kan beleven in de omgang met horenden.

Zuster Cecilia organiseerde voor haar klasje vaak leuke (verjaardags)feestjes en uitstapjes. En eigenlijk was ze ook een soort moeder voor mij, want ik moest mijn ouders, gedurende mijn gehele schooltijd, helaas missen. Uitgezonderd vakanties en een aantal weekenden. Zuster Cecilia nam daarom elke week de moeite om een brief te schrijven aan mijn ouders, zodat ze goed op de hoogte bleven van mijn leven en leerprestaties.

Ik ben zuster Cecilia blijvend dankbaar, voor wat zij voor mij, en voor de andere kinderen op school, deed.

En ik ben mijn inmiddels overleden ouders heel dankbaar, dat ze mij naar het Instituut stuurden, al vonden ze het vreselijk om mij te moeten missen.

Ik ben heel gelukkig met mijn man Jan, onze beide dochters Mirella en Ilona en hun gezinnen. We hebben bovendien vijf lieve kleinkinderen!

Ten slotte wil ik zeggen, dat ik altijd met veel plezier aan de zusters terugdenk. En dat we zuster Cecilia nog altijd blijven bezoeken! <

ACTUALITEITEN

Zuster Theresianne krijgt Nederlandse les van Bep van Alphen.

De blijde boodschap van een vrijwilliger

door Bep van Alphen – van der Bruggen

24

In de Lucaskerk in 's-Hertogenbosch – Zuid hadden wij - vóór de fusie – een zeer levendige M.O.V. (Missie-Ontwikkeling-Vrede) groep. Vele jaren heb ik in deze groep mogen meewerken. Wij verzorgden acties in de parochie, zoals de Vastenactie, de Vredesweek en Solidaridad. Parochianen werden via het parochieblad 'De Kroniek' ruimschoots op de hoogte gebracht van de diverse acties. Ook tijdens de vieringen werd er aandacht voor de acties gevraagd. Doordat er zoveel bekend werd gemaakt, had onze parochie altijd een hoge financiële bijdrage in de projecten. Enkele jaren heeft de Vastenactie het project Congo van uw Congregatie gesteund. Ik ben daar nauw bij betrokken geweest en heb bij de diverse vergaderingen daarover kennis gemaakt met Zuster Rosa en Zuster Birgitte (Hoogeboom †). Toen de gezondheid van Zuster Birgitte achteruit ging en zij moeilijk ter been werd, vroeg zuster Rosa mij of ik niet eens een middagje met haar wilde komen doorbrengen. We zouden naar buiten kunnen gaan of bij slecht weer een spelletje doen. Zo geschiedde. Zowel Zuster Birgitte als ik, hebben dat als heel aangenaam ervaren.

Dat is het begin geweest van mijn vrijwilligerswerk in het Moederhuis. Een hele poos kwam ik meerdere middagen per week om te wandelen met een zuster in een rolstoel, om te helpen met handwerken en om de Nederlandse taal te leren aan een Indonesische zuster. Nu geef ik alleen nog Nederlandse les.

Ik voel mij heel erg thuis bij de Congregatie en ook erg gewaardeerd. Niet alleen door de attenties bij mijn verjaardag of op speciale feestdagen, maar ook omdat ik de Heeriaan mag ontvangen, uitgenodigd word bij festiviteiten en ik door uw zusters het gevoel heb altijd welkom te zijn.

Uw motto: 'In alles de liefde', wordt hier – mijn inziens - in praktijk gebracht.

Hoewel ook bij mij de jaren gaan tellen, geeft dit werk en daarmee de wisselwerking van geven en ontvangen, mij veel energie.

Ik hoop dat ik dit mooie vrijwilligerswerk nog lang kan blijven doen.

Heel hartelijk dank voor uw liefde. <

Mantels van Maria

door Brigitte Lutters

De Zoete Moeder

In de veertiende eeuw vond men in de bouwloods van de Sint-Jan-in-aanbouw een foeilelijk eiken Mariabeeld; het werd wat gefatsoeneerd en een poosje later vond men elders in de stad een Jezuskindje dat kennelijk bij het Mariabeeld paste. Het duurde enige tijd voor het beeld een vaste plek vond in de nieuwe Sint-Jan: de kanunniken vonden namelijk dat het beeld niet hoorde in hun nieuwe kerk, maar de devotie voor deze Maria was zo groot dat de kerkkleiding wel moest toestaan dat het

beeld een belangrijke plaats in het gebouw moest krijgen. Het Mariabeeld kreeg onder-tussen kleding, waar onder een schutsmantel. Daarnaast bleken er al snel enige wonderen te hebben plaatsgevonden op voorspraak van Maria! Deze wonderen werden al gauw opgetekend, en zo ontstond het Mirakelboek. Beeld en Mirakelboek nu zijn beide opgenomen in de huidige Mariakapel, waar stilte heerst en waar vele mensen dagelijks hun gebeden tot Maria richten.

>

Schutsmantel

ACTUALITEITEN

Van Susante-mantel

De Broederschap

Al snel werd er een Broederschap opgericht die als taak kreeg voor het nieuwe Mariabeeld te zorgen; maar als gevolg van de godsdienst-troebelen in de zestiende en zeventiende eeuw verdween deze Broederschap of moest 'ondergronds' doorwerken, zelfs zonder Mariabeeld, want dat was uitgeweken naar Brussel! In het eerste kwart van de negentiende eeuw werd de Broederschap heropgericht en onder bezielende leiding van de toenmalige pastoor én bisschop Zwijsen werden stevige pogingen ondernomen om het beeld terug te krijgen in de stad. In 1853 lukte dat en in grote plechtigheid kwam de Zoete Moeder terug in haar

Kathedraal. Vanaf die tijd zorgt de Broederschap voor de Zoete Moeder, haar kapel, de liturgie, de plechtige Omgang (helaas nu verdwenen) en het merendeel van de onderhoudskosten.

In deze moderne tijd ligt het accent heel erg op liturgie, onderhoud én de meimaandvieringen ieder jaar.

Welke mantel draagt Maria?

Het beeld van de Zoete Moeder in de kapel is regelmatig voorzien van een andere mantel. Op de volgende pagina vindt u een overzicht van de verschillende mantels die regelmatig om de schouders van Maria hangen.

Bontmantel	Kerstperiode t/m 2 februari (Maria Lichtmis)
Voile (over gezicht)	Goede Vrijdag
Schutsmantel ¹	Pasen octaaf
Schutsmantel ¹	Meimaand
Schutsmantel ¹	Noveen 7 juli
Van Susante-mantel	Juli en augustus
Schutsmantel ¹	15 augustus
Allemantel ²	8 september, gedurende een week
Rode mantel	alle overige dagen

¹ De Schutsmantel is ontworpen en uitgevoerd door Janpeter Muylwijk

² De Allemantel is ontworpen en uitgevoerd door Nelleke de Laat

>

Bontmantel

Allemantel

ACTUALITEITEN

Rode mantel

Lidmaatschap

Ieder die de Mariadevotie wil ondersteunen (en dus het werk van de Broederschap) kan tegen een geringe bijdrage lid worden van de Broederschap van O.L. Vrouw. U kunt de Broederschap bereiken: per e-mail info@zoetelievrouw.nl of een berichtje sturen naar antwoordnummer 10040 5200 VB 's-Hertogenbosch. U krijgt dan de nodige papieren toegestuurd door de Broederschap.

Actualiteiten

Wilt u op de hoogte blijven van de actuele zaken rond de Broederschap, dan kunt u daarvoor terecht op de website van de Broederschap; daar vindt u overigens veel meer informatie over de Zoete Moeder en het werk van de Broederschap: www.zoetelievrouw.nl <

Leven in een Karmelgemeenschap

Onderstaand artikel is – met toestemming – overgenomen uit het tijdschrift *Vieren* (2014), nr.4. Marieke Rijpkema heeft jarenlang als pastor gewerkt in Sint Jozefoord en is voor de Zusters DMJ aldaar geen vreemde.

Leven in een kloostergemeenschap is leven in een dynamiek tussen alleen zijn, geen één-op-één relatie met iemand hebben, geen gezin enerzijds, en leven in een groep anderzijds. Hoe wordt deze dynamiek ervaren? Is in de kloostergemeenschap ruimte voor alleen zijn, voor het individu? Of is het de bedoeling dat de broeder of zuster zijn of haar eigenheid opgeeft ten dienste van de gemeenschap? Marieke Rijpkema neemt ons mee in de Karmelgemeenschap, waar ze haar weg vindt tussen eenzaamheid en gemeenschap.

door Marieke Rijpkema

Naar de Karmel

Vier jaar geleden is mijn leven in de gemeenschap van de Karmel begonnen. Toen begon mijn vormingstijd in de orde van de Karmel: ik werd novice. De Karmelorde (officiële naam: de Orde van broeders en zusters van Onze Lieve Vrouw van de berg Karmel) is een eeuwenoude orde met een bijzondere verhouding tussen eenzaamheid en gemeenschap. Het is een orde die in de dertiende eeuw ontstaan is op het Karmelgebergte in het noorden van Israël. Een groep kluizenaars die in de grotten van dat gebergte woonde sloot zich aan tot een religieuze gemeenschap. Mensen dus die de eenzaamheid en de stilte hadden opgezocht om God te zoeken, maar toch samen een bepaald leefverband wilden aangaan. De eerste jaren woonden zij in dat afgelegen gebergte. Niet lang daarna moesten ze echter vluchten, toen alle christenen uit het Heilig Land verjaagd werden. Ze kwamen terecht in Europa, waar de meesten van hen ook vandaan gekomen waren. Daar werden de Karmelieten een 'bedelorde' net als de Franciscanen en Dominicanen. Dat betekende dat ze geen abdijen en landerijen hadden, zoals de grootste orde tot dan toe, de Benedictijnen, die wel had. De Karmelieten hadden weinig bezit en gingen

daar wonen waar hen een plek geboden werd. Zo kwamen ze in meer bewoonde streken terecht, zoals de steden die juist in die jaren opkwamen, en groeide er een pastorale betrokkenheid bij de mensen die daar woonden. Nog steeds wordt de Karmelorde gekenmerkt door zowel een sterk accent op stilte en inkeer

ACTUALITEITEN

als aandacht voor mensen. Voor iedere Karmeliet is het zoeken naar een goed evenwicht tussen die beide accenten. Of misschien is dat wel een uitdaging voor iedere gelovige, en maken de Karmelieten dat wat meer expliciet. Mij heeft dat in elk geval naar de Karmelorde toegetrokken. Zowel een verlangen om God te zoeken in de stilte, als te midden van andere mensen te leven en hen nabij te zijn.

Teresa van Avila

Ik kwam voor het eerst in aanraking met de spiritualiteit van de Karmelorde door een boek dat ik las toen ik een jaar of 20 was. Dat was *De innerlijke burcht*. Een boek dat geschreven is door een van de beroemdste personen uit de traditie van de Karmel: Teresa van Avila. Ze leefde in de 16e eeuw, in Spanje. In het boek beschrijft ze, vooral vanuit eigen ervaring, over het innerlijk van de mens als een ruimte die je kunt vergelijken met een grote (middeleeuwse) burcht. Daarin zijn allerlei kamers, verblijven, waar je in kunt rondwandelen en van alles kunt tegenkomen, aan onrust en rust, aan wijsheid, aan confrontatie met je eigen onzekerheden en ijdelheden. Maar het meest wezenlijke aan die innerlijke burcht is dat daar de goddelijke Koning woont. In ons, in onze ziel, in ons diepste innerlijk, woont God. Het opzoeken van de eenzaamheid en de stilte heeft tot doel om die goddelijke Inwoner te leren kennen. Om zijn licht van binnenuit de burcht te laten verlichten en in al onze kamers en naar buiten toe door te laten schijnen.

Zelfkennis en stilte

Teresa probeert haar medezusters, voor wie ze in eerste instantie schrijft, steeds weer het belang te laten inzien van 'zelfkennis'. Jezelf leren kennen als een prachtig schepsel van God, gemaakt naar zijn beeld en gelijkenis, in wie Hij 'welbehagen' heeft. God houdt van ons, zoals we zijn. Hij heeft ons zelf gemaakt.

Teresa van Avila

Graag wil Hij in ons wonen, bij ons thuis zijn, in ons diepste zijn met ons omgaan.

Om dat te gaan beseffen is stilte en aandacht nodig, inkeer. Wanneer we alsmaar doorhollen en steeds maar onze aandacht laten meeneemen door wat buiten ons is, aan vermaak, aan bezit, aan schijnbare zekerheden, leven we daaraan voorbij. En ja, er is ook moed voor nodig, om die inkeer aan te gaan. Om te kunnen erkennen dat we steeds weer dat liefdevolle licht verduisteren. Dat er onzekerheden ons innerlijk binnenkruipen en ons bijvoorbeeld vertellen dat we niet 'goed genoeg' zijn zoals we door Hem geschapen zijn. Wat weer allerlei (lelijke) oordelen over onszelf en anderen tot gevolg heeft.

De weg naar binnen is een weg van loslaten. Loslaten wie we denken te moeten zijn. Loslaten dat uiterlijke dingen ons zekerheid kunnen geven. Loslaten dat we ergens anders zouden moeten zijn dan waar we zijn. Loslaten dat we ons leven zelf in de hand zouden moeten houden. Pas dan komt er ruimte voor God om zich te laten horen, en kunnen wij iets van zijn liefde voor ons gaan ontvangen en ontdekken dat Hij ons in de hand houdt.

Eigen weg

Ik sta nog wel eens verbaasd dat ik daar op mijn twintigste blijkbaar al wat van aanvoelde, dat dat boek me zo raakte. Het was niet alsof me iets nieuws verteld werd. Het was meer iets als: 'ja, zo is het'. En het wekte mijn verlangen. Ik verlangde ook naar meer intimiteit met de goddelijke aanwezigheid, naar omgang met God als vriend, zoals Teresa dat in haar autobiografie zo mooi verwoordt: 'Naar ik meen is inwendig bidden niets anders dan omgaan met een vriend: je weet je door hem bemind, je bent vaak met hem alleen' (Teresa van Avila, *Mijn leven, autobiografie*, 82). Voor haar wordt bidden dus niet zozeer gekenmerkt door het opzeggen van gebeden, maar door persoonlijke, liefdevolle omgang. Je kunt je hart bij elkaar luchten en ook samen stil zijn, bewust van elkaars aanwezigheid, en daarvan genieten. Tussen de zomer dat ik *De innerlijke burcht* las en mijn intrede in de orde van de Karmel ligt

een weg van 25 jaar. Mijn weg is gegaan langs theologiestudie en werk in het parochiepastoraat, langs wonen in leefgroepen en alleen wonen, naar het noviciaat (de eerste vormings-tijd) in Boxmeer en nu als lid van een Karmelgemeenschap in Nijmegen. Op een bepaalde manier was deel gaan uitmaken van een Karmelgemeenschap voor mij een thuiskomen. Waar het in de Karmelorde om gaat is waar het in mijn leven eigenlijk altijd om gegaan is. God en mensen. Stille en activiteit. Zoeken en gevonden worden. Het is heerlijk om dat met anderen te delen. Tegelijkertijd merk ik echter hoezeer ook in een gemeenschap de eigen weg weer doorgaat. Mijn ervaring is, dat door alles wat je meemaakt en door alles wat vanuit de Karmeltraditie wordt aangereikt, je tot diep in je binnenste geraakt kunt worden. Dat zet in beweging, en doet me voortgaan op mijn weg. Ik ben daar zeer dankbaar voor. Het sluit aan bij waar mijn ziel naar verlangt. Alsof je steeds meer tot de kern komt. Steeds meer nadert tot een samenzijn dat eigenlijk geen woorden meer kent.

Eenzaamheid en gemeenschap

De verhouding eenzaamheid en gemeenschap zoals ik die nu in mijn leven ervaar is niet eenvoudig onder woorden te brengen. Soms snap ik het ook helemaal niet, hoe het deel gaan uitmaken van een gemeenschap mij juist dieper in mijn eenzaamheid met God brengt. Eenzaamheid alleen al is een wonderlijk fenomeen. Het heeft voor mij iets heel dubbels. Soms denk ik: ik ken helemaal geen eenzaamheid meer. En soms denk ik: ik ben eenzamer dan ooit.

Om die eerste gedachte wat toe te lichten, moet ik even terug naar mijn tienertijd. Ik werd mij toen, waarschijnlijk zoals vele tieners, bewust dat ik anders was dan andere mensen. Dat maakte me onzeker en op een bepaalde manier eenzaam. Je wilt ergens bij horen, je >

ACTUALITEITEN

32

ziet wel wat herkenning, maar voelt je toch ook niet echt thuis. In die jaren had ik eigenlijk niets met het christelijk geloof. Ik had er wel een bepaald respect voor, maar het bleef bij mij op afstand. Dit veranderde toen ik mensen tegenkwam, voor wie geloven echt bij hun dagelijks leven hoorde. Van hen hoorde ik dat God liefde is, en dat merkte ik ook via hen. Van hen hoorde ik dat je God kon vertellen wat je bezighoudt, en dat Hij luistert, en dat Hij jou ook wat zeggen wil. Dat Hij je richting wil geven in je leven. Dat vond ik wel fascinerend, en ik ging meedoen met hun gebedsdiensten en gespreksgroepen. Misschien kun je zeggen dat er daardoor bij mij van binnen een deurtje is opengegaan, waardoor voor mij iets voelbaar werd van die goddelijke liefde die ook diep in mij verborgen ligt. Het heeft me nooit meer los gelaten. En ik ben het als steeds persoonlijker gaan ervaren. Dat je als mens in relatie kunt zijn met God. Met als gevolg dat er dan eigenlijk geen eenzaamheid meer is. Want overal waar jij bent is God ook. Niet dat ik dat altijd even duidelijk merk, maar ergens in mij leeft wel het besef dat God er ook is. Die eenzaamheid die ik als tiener ervoer is er nooit meer geweest.

Niet eenzaam maar alleen

Dat ik die diepe innerlijke eenzaamheid niet meer ken, neemt overigens niet weg dat ik ook graag in relatie ben met mensen van vlees en bloed, met wie ik heel direct kan omgaan, op wie ik betrokken kan zijn, en van wie ik mag ervaren dat zij betrokken zijn op mij. In die zin ben ik geen kluizenaar. Maar iets in mij ervaart die relatie met God wel als het meest wezenlijke in mijn leven. Zonder God zou ik niet leven, zou ik er niet zijn. Het verlangen om in zijn liefde te leven, en om te zien dat meer mensen in liefde zouden leven – mét alle zorg en respect voor elkaar, van inzet voor een rechtvaardige wereld die dat impliceert – drijft mij. En dit heeft tot gevolg dat ik een zekere eenzaam-

heid wel opzoek. Dat helpt me om meer op God gericht te leven. Eenzaamheid in de zin van: me terugtrekken op mijn eigen kamer, van minder op allerlei dingen van 'buiten' gericht zijn, van verblijven in stilte, zelfs van een keuze voor een celibatair leven. In de kern gaat het daarbij om het besef dat ik uiteindelijk alleen voor God sta. In die relatie word ik aan mijzelf gegeven, ontvang ik mijn uniciteit. Ik versta die stilte en die eenzaamheid steeds meer als een uitnodiging om die onvervangbare, door niemand anders over te nemen plaats, bewust in te nemen. Om mijzelf te zijn, en dat dus niet zoals ik mijzelf bedacht heb, of hoe ik zou willen zijn. Maar God de kans te geven mij te laten worden wie ik in zijn ogen ben.

Karmelitaanse spiritualiteit

De profeet Elia, die we in het Oude Testament tegenkomen, is een belangrijk voorbeeld voor Karmelieten. Hij leefde op de berg Karmel, en leefde ook in het besef alleen voor God te staan. Hij had een mooie uitdrukking wanneer hij iets belangrijks te zeggen had. Hij zei: *'Zo- waar de HEER leeft, voor wiens gelaat ik sta...'* (zie de verhalen over Elia in 1 Koningen 17-18 en 2 Koningen 1-2). Hij is de profeet van wie verteld wordt dat God aan hem voorbij ging, niet in storm of aardbeving, maar in de fluistering van een zachte bries (1 Koningen 19,10-13). In de stilte. Juist door zich regelmatig in de stilte terug te trekken heeft hij vurig kunnen ijveren voor gerechtigheid in zijn land. Het mooie aan de Karmelspiritualiteit vind ik dat die eenzaamheid nadrukkelijk erkend wordt. In ons samenleven en ons samen vieren is ruimte voor eigen verantwoordelijkheid en ruimte voor stilte. De uniciteit van ieder mens wordt erkend. Zo staat er bijvoorbeeld in de Karmelregel dat de Karmelieten 'ieder afzonderlijk afzonderlijke, afgescheiden cellen' moeten hebben (Karmelregel paragraaf 6). Ieder heeft eigen leefruimte nodig, om zijn of

ikoon van Elia

haar weg met God te gaan, of misschien nog beter geformuleerd: om God zijn weg met hem of haar te laten gaan. Ik ervaar het als weldadig om samen te leven met mensen die dat besef delen.

De Karmelregel is een leefregel die teruggaat op de brief die de Patriarch van Jeruzalem aan het begin van de 13e eeuw aan de Karmelieten gaf waardoor ze een erkende religieuze gemeenschap werden. Nog steeds vormt deze regel de basis voor het Karmelitaanse leven.

Natuurlijk botst het ook wel eens met al die verschillende mensen in een huis en goede communicatie is dan van belang. In de Karmelregel komt ook dat tot uitdrukking. Zo staat er dat de Karmelieten regelmatig bij elkaar moeten komen 'op zondagen of ook op andere dagen, waar daaraan behoefte is' om met elkaar te spreken over 'het behoeden van de orde en het heil van de zielen' (Karmelregel paragraaf 15). Ik vind dat een prachtige uit-

drukking. Gemeenschapsleven vraagt behoedzaamheid. Zomaar dingen aan elkaar opleggen werkt niet. Samen zijn we verantwoordelijk voor een goede manier van samenleven. Ieder is daarvoor medeverantwoordelijk. En daarbij willen we oog en oor hebben voor ieder lid van de gemeenschap, dat het hem of haar goed gaat. Dat hij of zij kan groeien in de diepgang van zijn of haar Godsrelatie.

Zo horen eenzaamheid en gemeenschap nu in mijn leven heel nauw bij elkaar. Het een bevordert het ander. Hoe meer ik kan leven in het besef, in de ervaring, dat ik door God liefdevol gezien ben in mijn uniciteit, hoe vrijer ik ben om in gemeenschap te leven en de uniciteit van anderen te erkennen en te waarderen. Mijn medemensen zijn dan geen concurrenten meer of mensen bij wie ik me eenzaam voel, maar naasten om lief te hebben. Dragere van een wonderlijk geheim, van goddelijke aanwezigheid. <

Marieke Rijkema (50) is Karmeliet. Ze heeft theologie gestudeerd in Amsterdam, en heeft gewerkt in het parochiepastoraat in Haarlem en het dekenaat Veghel. Ze is geestelijk begeleider en werkt momenteel voor het Titus Brandsma Memorial in Nijmegen, waar ze ook woont, in een gemeenschap met andere Karmelieten.

Voor meer informatie over:

- de Karmelorde in Nederland, zie: www.karmel.nl (hier is ook de tekst van de Karmelregel te vinden)
- de Karmelregel: Kees Waaijman, *De mystieke ruimte van de Karmel*
- het Titus Brandsma Memorial in Nijmegen: www.titusbrandsmamemorial.nl (met o.a. bezinningsprogramma en vieringen).

Kijken of zien?

door Zuster Augusta de Groot

Eens zei een filosoof tegen een straatveger: 'Ik beklaag u. Uw dagelijks werk is hard en smerig'. De straatveger zei: 'Dank u, meneer, maar zeg me, wat voor werk doet u?' De filosoof antwoordde: 'Ik bestudeer de geest van de mens, zijn daden en zijn verlangens.' De straatveger ging door met vegen en zei glimlachend: 'Ik beklaag u ook'. En hij ging door met zijn werk.

Hoe vaak nemen we zelf niet uitspraken in de mond als: 'Moet je die nu zien, wat een stumper!' 'Kijk eens wat dat mens meemaakt, och arm!' 'Zie je hoe meneer X er altijd bij loopt, niet te geloven!' 'Snap jij hoe mevrouw Y zo goed gemutst blijft, bij alles wat haar overkomt?'

Maar kloppen onze observaties wel? Kijken we wel goed?

Misschien is de mens die wij een 'stumper' noemen, met al zijn onmogelijkheden toch een gelukkig mens. Is iemand zielig omdat hij veel heeft meegemaakt of is het juist een mens met veel innerlijke kracht geworden, die wij niet zien, omdat we wellicht niet goed kijken?

De buitenkant van meneer X is onaantrekkelijk, maar hebben we al ooit de moeite genomen om wat dichterbij zijn werkelijke mens-zijn te komen? Iets van zijn innerlijk te zien?

En mevrouw Y, zij lijkt zo opgewekt, maar is het haar echte gezicht? Hoeveel pijn zit er achter verborgen?

De straatveger had gelijk toen hij de filosoof glimlachend beklaagde, want de menselijke geest, zijn daden en verlangens zijn complex, en toch is het niet zo moeilijk om al deze dingen van de mens te bestuderen! Veel moeilijker is het om aandacht te hebben voor wat er omgaat in de geest van een mens die wij ontmoeten. Om goed te luisteren naar zijn diepste verlangen en zijn drijfveren te zien. Als we dat proberen, kunnen we de ander werkelijk nabij zijn, dan hoeft je hem niet te beklagen, want dan mag je ontdekken dat er zoveel goeds en moois in ieder mens is. Ja, dan zien we iets van God in hem, want ieder van ons is geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis. Beklagenswaardig? Nee, mensen zijn om van te houden. Kijk eens of het u lukt, om dat te zien! <

De tronende Christus

door Zuster Leonie Rabou i.s.m. Hermann Sleuvenhoek

Op deze icoon is Christus afgebeeld gezeten op een troon als *Pantokrator*, wat in het Grieks betekent Albeheerser. Zijn voeten rusten op een kussen, gelegen op een *suppedaneum* (keizerlijk voetenbankje). Christus heeft een onmiddellijk herkenbare houding: frontaal en met een zegenend handgebaar van de rechterhand. De frontaliteit drukt zelfverzekerdheid, rust, nabijheid en toegankelijkheid uit. De drie naar elkaar gevouwen vingers symboliseren de Goddelijke Drie-eenheid. De twee opstaande vingers de twee naturen van Christus: de goddelijke en de menselijke natuur.

Ook in de gewaden komen de twee naturen van Christus tot uitdrukking. De kleur van zijn rode onderkleed (*chiton*) staat voor Zijn goddelijke natuur. Het groen of blauw van Zijn bovenkleed (*himation*) is de kleur van Zijn menselijke natuur. In de iconografie mag nooit van deze regel worden afgeweken. Alle regels staan in de *Hermineia*, het schilderboek voor de icoonschilder waarover ik al eerder in de Heeriaan vertelde.

37

In de linkerhand houdt Christus het opengeslagen Evangelieboek met de tekst:

Komt allen tot Mij die belast en beladen zijt en Ik zal u verkwikken.
(Matteüs 11, 28)

Het opschrift in het aureool O ω N betekent 'Hij die is' of 'de Zijnde'. Zoals op iedere Christusicoon, staan ook hier de initialen van Jezus Christus: IC XC.

De icoon van Christus als Pantokrator is één van de belangrijkste in de orthodoxe iconografie. In alle Oosterse kerken en kathedralen is de Pantokrator aanwezig in de koepel of in een apsis, vanwaar Hij uitkijkt over Zijn gehele kerk:

'Geprezen zijt Gij Heer in de koepel des Hemels'

Iedere icoon heeft een rood randje aan de buitenkant, dit betekent dat de icoon niet door een aardse kleur wordt ingesloten. Rood is immers net als goud een goddelijke kleur. Het is geen versiering, maar door het plaatsen van de rode rand bij het voltooiën van de icoon, geeft de schilder zijn werk als het ware terug in de handen van God, Hem dankend voor de leiding van Zijn hand. Zoals het staat in het gebed van de icoonschilder:

*'Geleid onze hand
opdat wij tot Uw eer en tot Uw grootheid
Uw icoon mogen schilderen'.*

>

Fasen in het wordingsproces

De verschillende fasen in het wordingsproces van deze – en elke – icoon, zijn:

1

2

3

38

Afbeelding 1

Voor het maken van een iconenpaneel gebruikt men bij voorkeur een goede niet-harshoudende houtsoort zoals lindehout, berken- of beukenhout. Deze moet vrij zijn van noesten of kwasten. Aan één zijde van de plank wordt met behulp van een beitel of machinale frees een verdieping aangebracht van enkele millimeters. Daarbij laat men een rand staan van enkele centimeters die de 'lijst' van de icoon gaat vormen. Het uitgediepte gedeelte is het sacrale vlak waarop de uiteindelijke icoon geschilderd gaat worden.

Afbeelding 2

Nu wordt over de plank met warme dierlijke lijm een stuk linnen aangebracht. Dit zorgt voor een goede hechting van de later op te brengen krijtlagen en tevens gaat het eventuele scheurvorming tegen.

Afbeelding 3

Na volledige droging wordt het zogenaamde *levkas* aangebracht. Deze grondlaag bestaat uit een mengsel van dierlijke lijm met krijt in een juiste verhouding en temperatuur. Er worden tenminste acht warme lagen aangebracht, iedere dag één. Na een goede droogtijd moet de plank met fijn schuurpapier spiegelglad geschuurd worden. (Dit is een langdurig en stoffig werk, dat ik gelukkig nooit zelf hoefde te doen. Mijn leermeester leverde altijd keurig kant en klare panelen aan, waarvoor dank).

4

5

6

Afbeelding 4

Na het aanbrengen van de tekening van de icoon kan worden begonnen met het vergulden. Daarvoor wordt een ondergrond van verwarmde rode aarde aangebracht, de zogenaamde *bolus*.

Afbeelding 5 en 6

Hierop wordt het bladgoud gelegd. Het wordt met een agaaststeen gepolijst.

7

8

9

Afbeelding 7-8-9

Het schilderen van iconen gebeurt met *eitempera*: een mengsel van kleurpigmenten met eigeel. Het schilderen gaat van donker naar licht. Eerst worden alle donkere grondkleuren in vaste volgorde en volgens vaste regels aangebracht, waarna ze in meerdere lichtere lagen worden opgelicht tot het uiteindelijke resultaat verkregen is. Een icoon kan uit wel 20 verflaagjes bestaan.

De hier afgebeelde icoon is gemaakt door mijn leermeester broeder Hermann Sleeuwenhoek, die mij gedurende vele jaren dit mooie, door God gegeven handwerk heeft bijgebracht. Hij maakte de icoon voor de gebedsruimte van het Ariënskonvikt te Utrecht. <

Het Nieuws, een gebruiksaanwijzing

door Zuster Lisette Swanenberg

40

'Nooit eerder was het nieuws zo toegankelijk als nu. We kunnen het op elk willekeurig moment van de dag tot ons nemen via allerlei apparaten, als smartphone, mobiele telefoon, laptop, televisie en in kranten en tijdschriften. Het nieuws is overal om ons heen en het bepaalt in grote mate de manier waarop wij naar de wereld kijken'. Dat zegt Alain de Botton, filosoof en schrijver in zijn boek: *Het nieuws, een gebruiksaanwijzing*. Op de kaft van zijn boek staat een groot oranje filter met daarin vijf opgerolde kranten. Een hint naar de lezer om nieuws te filteren. Er zit geen handleiding bij dit boek, maar het bevat wel bruikbare tips.

Allereerst raadt hij aan het 'overtollige' nieuws achterwege te laten. En schrijft hij: 'Kijk eens, wat het nieuws met je doet. Lig je er van wakker, houdt het je bezig, zet het je in beweging, word je er blij van?' Kortom, welke invloed heeft al dat nieuws, dat je tot je neemt, op jou? 'Want', zegt hij: 'Wat het nieuws ons brengt, is niet alleen een verslag van wat er in de wereld loos is. Het laat ook een sombere en negatieve nasmaak achter'.

En hij gaat verder: 'Van jongs af aan wordt ons voorgehouden hoe belangrijk de kracht van woorden en beelden is. Ons is nooit geleerd hoe met al die woorden en beelden om te gaan'.

Natuurlijk zit er een knop op alle apparaten. Maar toch.... Waarom kijk ik, kijken wij, het publiek, steeds weer opnieuw naar het Journaal?

Vanaf de vroege morgen tuimelt het nieuws onze huiskamer binnen. En als je niet oppast, zit je in een mum van tijd in een oorlogsgebied tussen de sluipschutters. Of op de Middellandse Zee, waar zoveel bootvluchtelingen verdrinken. En word je geconfronteerd met de zoveelste onthoofding.

Allemaal zaken, die ik noch op de vroege morgen, noch op de late avond wil weten, horen of zien. Toch kijken we iedere dag opnieuw.

Is het gezonde nieuwsgierigheid of angst? Of maakt het, dat we ons onbewust wapenen voor dingen die zouden kunnen gebeuren?

Ik denk daarbij even terug aan de ongerustheid van onze voorouders, nog niet eens zo heel lang geleden, die zich in de donkere wintermaanden afvroegen of het licht van de

lente werkelijk weer terug zou komen. Er werden toen de zogenaamde joelfeesten georganiseerd. Mensen gingen joelend en schreeuwend de straat op om de boze geesten te verjagen. Soms heb ik, heel diep van binnen ook wel eens de neiging om flink geluid te maken. Om al dat slechte nieuws te verdrijven. Wij weten intussen dat het licht, de bloesem en het nieuwe groen ieder jaar terugkomt. Maar deze angst heeft een ander gezicht. Hein Stufkens spreekt er over in zijn gedicht:

Het Journaal

Er drijven vogels op de golven.
Er vallen gaten in de lucht.
Het land ligt onder gif bedolven.
En heel de Schepping zucht.

Angst hangt als een zwaard van Damocles in de lucht. Met dat zwaard wordt bedoeld, het gevaar, dat iemand die het goed heeft of gelukkig is, altijd bedreigt.
(Damocles was in de Griekse oudheid een hoveling die zich zeer gelukkig prees om zijn goede leven. Hij werd op een dag uitgenodigd op het paleis van Dionysis, tiran van Syracuse in het jaar 405. Aan

de tafel met uitgelezen spijzen zat hij aan, maar zijn eetlust werd bedorven door een zwaard, dat constant boven zijn hoofd bungelde).

Onze tijd kent ook haar tirannen. Gewetenloze schurken, die met hun nietsontziende terreurdaden mensen van het leven beroven. Het zijn die zwaarden die onze eetlust bederven. De satans in onze wereld. Lange tijd werd verondersteld, dat de duivels voorgoed verdwenen waren, maar ze zijn overal en halen steeds het nieuws. Slecht nieuws is in. 'Slecht nieuws heeft zwaluw-vleugels. Goed nieuws gaat op krukken'.

En het nieuws is heel selectief. Wanneer een hond een man bijt, is dat geen nieuws, het wordt pas nieuws als de man een hond bijt. Al dat nieuws kan ons wel eens teveel worden. 'Maar', zegt onze filosoof, 'uiteindelijk is al dit nieuws een verzameling berichten over wat er in de wereld gebeurt, niet meer en niet minder'. 'Ons land', zegt hij, 'is meer dan vijf liquidaties, meer dan een familiedrama, meer dan een corrupte minister, meer dan een staatsschuld met achttien nullen. Het is ook de wolk die boven de torenspits zweeft, met daarin de zachtvaardige gedachte van een chirurg die op het punt

staat te opereren. Het is de laborante die zorgvuldig de bloedmonsters bekijkt, het is de bloesem in het landschap, het zijn de koeien in de wei. En de moeder, die iedere dag opnieuw een maaltijd op tafel brengt'.

Ook dat is de werkelijkheid. Het nieuws dat we over het land krijgen, is niet het héle land! Gek genoeg haalt die mooie kant van de nieuwsmedaille bijna nooit de krant!

Nieuws brengt ons op de hoogte van (een stukje) van de wereld en wij kunnen daar zelf mooie woorden en beelden aan toevoegen om in balans te blijven. <

Religieuzen zijn uit ons straatbeeld verdwenen. Dat betekent niet dat ze ook gestopt zijn met werken in de maatschappij. Weliswaar niet meer in groten getale zoals vroeger, maar toch. De zending is onlosmakelijk met religieuzen verbonden. Zij willen Zijn liefde uitdragen tot de laatste snik.

Religieuzen in Nederland anno nu

Zuster Paula en het woonwagenkamp

door Paula Pijnaker

Vreemdeling in eigen land

Graag wil ik u iets vertellen over een groep mensen, die hier geboren zijn en toch vreemdeling zijn in eigen land. 'Hoe komt dat?', zult u zich afvragen. Gewoon, omdat hun levensstijl anders is dan die van de doorsnee Nederlander. Dus worden zij niet gemakkelijk geaccepteerd. Zij zijn namelijk van origine, trekkers. Vandaar dat zij niet in huizen wonen, maar in '(woon)wagens'. De wagens lijken wel vakantiehuisjes, maar ze staan niet vast in de grond. Zij staan op tegels of bielzen. De wielen liggen los onder hun wagens. Zij hebben er alleen schotten omheen gezet, zodat je dat niet kunt zien.

De meeste bewoners gebruiken niet de hele wagen, maar slechts een klein gedeelte ervan. De overige ruimte wordt gebruikt om mooie spullen te etaleren, zoals porselein en sierpoppen. De woonwagenbewoners leven liever samen in een kleine ruimte, dicht bij elkaar. Daar wordt alles besproken, daar wordt ruzie gemaakt, samen koffie gedronken en samen gegeten.

Ze eten met een (diep) bord op schoot en bij mooi weer zitten ze buiten of op het trapje aan de voorkant van de wagen. Ze eten niet met mes en vork. Eén mes voor allemaal, maar wel heeft iedereen een eigen vork of lepel.

Het woonwagenkamp

De meeste bewoners leven van een uitkering of hebben geen inkomen. Men handelt veelal in tweedehands auto's en oud ijzer, enkele vrouwen doen thuiswerk.

Deze groep mensen bezoek ik regelmatig als pastoraal medewerkster. Ik bezoek altijd eerst de oudste bewoners. Op het kamp is 'opoe' nu het oudst, want 'opa' is overleden. Voordat ik de wagen binnenga, doe ik mijn schoenen uit, zoals alle bewoners dat doen. De wagens zijn heel schoon van binnen. De bewoners zijn zeer gastvrij. Er wordt altijd ruim voldoende gekookt, zodat een (onverwachte) gast altijd mee kan eten. Je wordt er verwelkomd met een kopje koffie. Suiker en melk zit er al in en opoe heeft ook al voor je geroerd met één lepeltje dat gebruikt wordt voor alle aanwezigen. Er wordt geen schoteltje gebruikt. De eerste keer toen ik hen bezocht, kreeg ik wel een kopje met schoteltje en lepeltje en ik mocht er zelf suiker en melk in doen. Maar bij het tweede bezoek was dat afgelopen; ik was geaccepteerd.

Onze gesprekken gaan over alledaagse dingen, maar ook over verdriet, geloof, angsten en bijzondere gebeurtenissen. Meestal hoef ik alleen maar te luisteren. Ik bezoek alle wagens apart, ook al heb ik sommige bewoners al bij opoe ontmoet, elk gezin stelt het toch op prijs om mij persoonlijk te ontmoeten. Ik mag niemand vergeten. Zo gebeurde het eens, dat ik een verjaardagskaart klaar had liggen voor een van de bewoners, maar die nog niet verstuurd had. Op de avond van de verjaardag werd ik opgebeld met de vraag, waarom ik geen kaart had gestuurd! Ik heb dat natuurlijk onmiddellijk goed gemaakt.

Veel kinderen heb ik in de loop der jaren geholpen bij hun huiswerk. Als het nodig is, doe ik dat nog steeds. Ik ben ook op schoolbezoek geweest. Jammer genoeg komt er nooit iemand van school bij de bewoners.

Voor het eerst gaat er nu een kind mee op schoolreisje. De kinderen worden nauwelijks uitgenodigd voor een verjaardagspartijtje. Er zijn jammer genoeg nog veel vooroordelen bij de ouders van hun klasgenootjes.

De woonwagenvrouwen vereren Maria zeer. Op het kamp staat een grote grot voor Maria. (Bijna op ieder kamp staat een Mariagrot). Bij ons is deze grot het hele jaar verlicht met kerstlichtjes en versierd met echte en met kunstbloemen, maar ook met kaarsen meegebracht van een bedevaartsoord. Zij gaan namelijk ook op bedevaart naar bijvoorbeeld 'Het Zand' in Venlo. Daar wordt Maria bezocht, worden kaarsjes aangestoken en op hun eigen manier wordt er gezongen en gebeden.

Als er een kindje geboren is, moet het zo vlug mogelijk gedoopt worden, ook al komen ze bijna nooit in een kerk. Drie kindjes werden gedoopt door een pastoor uit een nabij dorp, die hen accepteerde zoals zij leven en zoals zij zijn. Na de doopplechtigheid wordt het kindje letterlijk aan God opgedragen, door het kindje los op het altaar te leggen. De vader en moeder staan voor het altaar en bidden in stilte. Daarna komen opa en opoe en

doen hetzelfde. Alles gaat heel eerbiedig. Dan mogen alle aanwezigen om beurten voor het altaar staan en het kindje vasthouden en een kruisje geven. (Ik vond dit heel indrukwekkend en moest denken aan de opdracht in de tempel). Daarna gaan ze naar het Maria-altaar en wordt het kindje ook aan Maria opgedragen.

De eerste communie is geheel anders. Dat lijkt meer op een bruiloftsfeest. Het meisje draagt een bruidsjurk en de jongen is net een bruidegom. Verder is het meer een feest voor de volwassenen, met heel veel muziek.

Men troost elkaar bij verdriet of ziekte. Als een van onze bewoners ziek thuis ligt of in het ziekenhuis, dan ga ik hem of haar daar bezoeken. Dit doe ik dan naast het gewone bezoek. De bewoners zijn zeer angstig voor de dood, maar ook voor ziektes. Het woord 'kanker' wordt niet gebruikt. Ze noemen het 'die enge ziekte'.

Woonwagengewoners zijn vaak luidruchtiger dan de doorsnee Nederlander, daar moest ik erg aan wennen. En soms lijken hun manieren wat anders, maar ze hebben een klein hartje. Ik heb sommigen van deze mannen zien huilen. Dan breekt je hart, juist omdat ze altijd zo stoer menen te moeten zijn.

Ik heb indrukwekkende ervaringen beleefd, die ik zelf 'heilige momenten' noem. Dat was bij een stervende. Het raakt je ook diep als een van de bewoners onder de viering op de trekharmonica van de overledene gaat spelen, heel eerbiedig, maar vol overgave! Als een gestorvene begraven is, gaan de bewoners elke dag het graf bezoeken. Ze zitten er dan urenlang, heel stil, ook als het regent of erg koud is. En het graf wordt zeer zorgvuldig onderhouden. Zij rouwen nog echt en kennen een rouwperiode, waarin bijvoorbeeld de radio of

televisie niet aangaat, er geen feesten zijn, en het ook niet is toegestaan om luid te spreken op het kamp.

Ik heb veel geleerd van de woonwagengewoners. Vooral de gastvrijheid en het samen delen. Ik kom al bijna 22 jaar bij deze mensen en nog altijd ga ik iedere week heel graag naar hen toe. Een van de kinderen zei tegen mij: 'Opoë woont in de wagen en jij bent onze oma, want jij woont in een huis'. Dit vond ik een groot compliment en een van de mannen zei: 'Zuster Paula hoort bij het meubilair, ze hoort bij ons'. Geweldig toch!

'Oma' Paula tussen enkele woonwagengewoners

Ik ben van deze mensen gaan houden. Ik kom niet om ze te zeggen wat ze fout doen, ik kom als een vriendin, die hun mooie kanten ziet, ondanks wat anderen denken of vinden. Zij zijn mijn medemensen, mijn naasten.

En weet u, mocht Zuster Til, mijn medezuster en vriendin, er niet meer zijn, dan is er voor mij een plekje gereserveerd op het woonwagenkamp. Er staat een eigen wagen voor me klaar. Is dat niet prachtig? Dat zijn nou mijn vrienden! <

Volgende keer: Zuster Rosa en het straatpastoraat.

Geboren op
12 januari 1915 te Tilburg.

Overleden in
Sint Jozefoord te Nuland
op 3 maart 2015.

Zij was 76 jaar
onze medezuster.

Zuster Gaudeta Hamers

Op 12 januari van dit jaar vierde Zuster Gaudeta haar 100ste verjaardag. Heel intens heeft ze dit gevierd. Daarna ging zij snel achteruit en op dinsdag 3 maart is zij heel rustig ingeslapen.

Zuster Gaudeta was de jongste uit een gezin met vijf kinderen. Ze had drie zussen en een broer. Op 23-jarige leeftijd trad Thea Hamers in bij de Congregatie van de Dochters van Maria en Joseph en werd zij Zuster Gaudeta. De Congregatie was in de familie bekend, want ook haar tante (Zuster Dosithea van Laerhoven) was een 'Zuster van de Choorstraat'.

Vanaf 1939, Zuster Gaudeta was toen 24 jaar, heeft zij handwerkles gegeven. En ook kreeg zij de opdracht om te zorgen voor de weeskinderen in de Keizerstraat in 's-Hertogenbosch. Ze had graag kinderen om zich heen. Ook in het Gezellenhuis in Eindhoven had ze het naar haar zin.

Op een dag werd er door het bestuur van de Congregatie een appèl gedaan op Zuster Gaudeta: zij mocht gaan werken in de missie, in Indonesië! Op 12 september 1950 vertrok zij naar Indonesië, naar Wonosobo. Het was een hele opoffering om familie en vaderland te verlaten.

In Wonosobo kon zij aan de slag gaan met dove meisjes en na school had ze de zorg voor het huishouden van de zusters. Wat was ze blij toen ze die taak na 16 jaar mocht overdragen aan de Indonesische zusters. Ze ging toen twee dagen per week handwerk- en godsdienstlessen geven in Banjarnegara. Behalve dat Zuster Gaudeta dol was op de kinderen, kon zij het ook goed vinden met het personeel en haar collega's. Zij voelde zich geliefd.

Na 31 jaar leven en werken in Indonesië keerde zij op 16 december 1981 voorgoed naar Nederland terug.

Tot 2003 woonde Zuster Gaudeta in het Moederhuis. Vanuit het Moederhuis in 's-Hertogenbosch gaf zij nog handwerkles aan Indonesische bewoners in Verpleeghuis De Grevelingen. De bewoners waren blij dat zij hun taal sprak en hun cultuur kende.

In 2003 verhuisde Zuster Gaudeta op 87-jarige leeftijd naar Sint Jozefoord. Eigenlijk kende zij een aantal medezusters niet heel goed, doordat zij zo lang in de missie was geweest. Toch werd zij al gauw in de gemeenschap opgenomen. Zij was zacht van aard en kon met een ieder goed opschieten.

Sinds 18 december 2012 woonde Zuster Gaudeta op de afdeling Zonlicht.

Wekelijks ging zij naar de activiteitenbegeleiding om gezellig met anderen te breien en praten. Zij heeft heel wat gebreed voor arme landen: dekentjes voor op bedden en shawls. Ook las zij nog regelmatig de berichten van de Congregatie, een krant of een tijdschrift. Zij bleef betrokken bij de ontwikkelingen in Indonesië. Ze vond het heerlijk als haar medezusters uit Indonesië haar in Sint Jozefoord kwamen bezoeken. Zuster Gaudeta was zeer geliefd bij haar medezusters, het personeel, de bewoners van Jozefoord en haar familie. Zij hield van gezelligheid en was graag met anderen samen.

Nu is zij opgenomen bij de schare van medezusters die haar zijn voorgegaan en wij kunnen zeggen: Zuster Gaudeta, het is goed zo, rust zacht in de vreugde van de Heer. <

Zusters van Sint Jozefoord

Zuster Gertrudis Kunst

*'Als wij met Christus gestorven zijn,
gelooven wij dat wij ook met Hem zullen leven'*

Romeinen 6,8

Op 6 mei is Zuster Gertrudis, te midden van haar medezusters, ingeslapen. Zij was al ruim een week ziek, griepig, had weinig eetlust, en was, zoals zij het zelf noemde 'de fut kwijt'. Toch gaf zij duidelijk te kennen dat ze wel weer wat op zou knappen. Helaas heeft dat niet zo mogen zijn, terwijl zij nog een heel sterk verlangen had om te leven.

In de 91 jaar, die ze mocht worden, heeft Zuster Gertrudis in het onderwijs veel betekend voor kinderen. Het grootste deel van haar werkzame leven was ze actief in het onderwijs en de opvoeding van dove kinderen. Zowel in Nederland als in Indonesië. In Indonesië werkte zij 25 jaar en was van grote betekenis voor kinderen en volwassenen. Maar ook voor jonge dove meisjes die graag als religieus wilden leven, heeft zij spiritueel veel mogen betekenen.

Wij mogen zeggen dat alle mensen haar dicht aan het hart lagen. Voor iedereen had ze aandacht, een blijde lach, belangstelling en een bemoedigend woord.

Ze hield van muziek en van vreugdevolle klanken die wel 'zuiver' moesten klinken. Ze was altijd bereid om op orgel of piano mensen te begeleiden in hun zang.

Het leven kende ook voor haar, moeilijke tijden, maar die probeerde ze in de stilte van haar hart, in geloof te verwerken. Zij wist wie ze was, op de plek waar ze stond. Bij haar past de volgende tekst van Huub Oosterhuis:

*'Wat ik gewild heb, wat ik gedaan heb,
wat mij gedaan werd, wat ik misdaan heb,
wat ongezegd bleef, wat ongebruikt bleef,
al het beschamende, neem het van mij,
en dat ik dit was, en geen ander,
dit overschot van het stof van de aarde;
dit was mijn liefde,
hier ben ik'.*

Geboren op

30 september 1923 te Zundert.

Overleden in

het Moederhuis
te 's-Hertogenbosch
op 6 mei 2015.

Zij was 64 jaar
onze medezuster.

Wat ons met Zuster Gertrudis verbindt is eerbied voor haar persoon, haar wijsheid, haar liefde en vroomheid, haar trouw en haar vertrouwen in het goede en in de Eeuwige Goede.

We mogen met de apostel Paulus elkaar troosten met de belofte dat: 'Duren zal de liefde, tot over de dood heen'.

Wij geloven dat wij vrede en rust vinden in de stilte van dit geheim. Dat wij het mysterie, mysterie laten en het gemis niet wegduwen, maar dragen. In eerbied hebben wij Zuster Gertrudis uit handen gegeven, haar toevertrouwd aan de Verborgene, in wiens hand wij allen geborgen zijn. Moge haar gedachtenis ons tot zegen zijn.

Zuster Gertrudis, wij zullen je missen als die stille kracht onder ons.

Onze dank gaat uit naar allen die in het Moederhuis zo goed voor haar gezorgd hebben en haar teneinde toe met liefde hebben bijgestaan.

Tevens dank aan alle familieleden waarmee zij zo innig verbonden was en bij wie ze graag ontvangen werd en waarmee ze contacten onderhield. <

Zusters van het Moederhuis

A G E N D A

UITGAANSTIPS

Pluktuin op het Erf

Tot eind september kunt u op het erf van de boerderij van Rob en Nanda (Aa-brugstraat 4a in Heeswijk-Dinther) een bezoek brengen aan de bloemenpluktuin en een eigen boeket samenstellen. Ook kunt u er genieten van knotbomen, poelen, wandelpaden en een gevulde picknickmand, om vervolgens van het natuurrijke Aa-dal te genieten.

Zie voor meer informatie: www.opheterf.nl of bel met 0 413 29 38 52.

Wandeling Begraafplaats Orthen

Begraafplaats Orthen (Groenendaal) bestaat al sinds 1858! Op de begraafplaats is een verscheidenheid aan akkers. Tijdens de wandeling brengt u ook een bezoek aan de kapel en de crypte onder de kapel, waar bisschoppen van het bisdom 's-Hertogenbosch en een aantal priesters zijn bijgezet. De mooie, ruim aangelegde begraafplaats is rijk voorzien van lanen, oude bomen, hagen en gazons. Vele bekende personen uit de Bossche samenleving hebben hier hun laatste rustplaats gevonden.

De 1½ uur durende wandeling is te boeken van april t/m oktober, elke laatste zondag van de maand om 10.00 uur en kost € 5,-- p.p.

Kaartverkoop Parade 12 of Molenstraat 15a 's-Hertogenbosch.

Voor meer informatie: www.kringvrienden.nl

LEESTIPS

Denksport Hersencoach

Uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat 'brain training' de mentale capaciteiten kan verbeteren. In samenwerking met de Hersenstichting heeft Denksport een puzzeluitgave ontwikkeld waarin dit principe is verwerkt. De Denksport Hersencoach bevat 96 pagina's met puzzels en tips om de hersenen scherp te houden. Iedere puzzel komt 3 tot 4 keer terug in de uitgave, waardoor de hersenen goed getraind worden op de oefening.

De Hersenstichting ontvangt 50 cent per verkocht exemplaar.

Losse verkoopprijs € 3,95. De Hersencoach verschijnt 8 x per jaar. Meer informatie op: www.denksport.nl

Witte vleugels, zwarte vleugels door Sue Monk Kidd

Charleston, South Carolina, begin 19e eeuw, voor haar elfde verjaardag krijgt Sarah, het tienjarige slavenmeisje Hetty 'Handful' cadeau. Er ontstaat een gecompliceerde maar hechte vriendschap, die hun levens zal beïnvloeden. Gedurende vijfendertig jaar worden de meisjes gevolgd op hun levensweg. Ze worden geconfronteerd met verdriet, hoop, geschonden vertrouwen, onbeantwoorde liefde en haat. Hetty weet haar kracht en levenslust te behouden, terwijl Sarah de moed vindt om zich samen met haar jongere zus Angelina in te zetten voor de afschaffing van de slavernij en de rechten van de vrouw.

ISBN: 9789044344967 € 19,95

KIJKTIPS (DVD):

Song from the forest

Als jonge man werd de Amerikaanse Louis Sarno gegrepen door een lied op de radio. Hij volgde het geluid tot in de regenwouden van Centraal-Afrika, waar hij de bron ervan vond bij de Bayaka, een Pygmeë-stam van jagers en verzamelaars. Hij keerde nooit terug. Al meer dan 25 jaar leeft hij er als één van hen. Hij spreekt de taal en kreeg er een zoon, Samedi, wiens moeder een Pygmeë is. In de loop der jaren verzamelde hij ruim duizend uur aan unieke muziekopnames. Toen de pasgeboren Samedi ernstig ziek werd, beloofde Louis dat hij zijn zoon ooit zijn thuisland zou laten zien. Nu is het moment gekomen om die belofte na te komen: hij neemt de dertienjarige Samedi mee naar zijn vaderland Amerika. ISBN 978 94 6187 345 3

Max Havelaar of de koffieveilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij

Een Nederlands-Indonesische speelfilm uit 1976 van Fons Rademakers, naar de gelijknamige roman van Multatuli, pseudoniem van Eduard Douwes Dekker. De hoofdrol wordt gespeeld door Peter Faber. Het scenario is gebaseerd op *Max Havelaar*, maar vooral aan het einde van de film krijgt de geschiedenis van Saïdjah en Adinda meer nadruk. De film is grotendeels in Indonesië gedraaid, met steun van de Indonesische regering. Omdat het Soeharto-regime moeite had met de scènes over onderdrukking door een inlandse regent, was Max Havelaar pas in 1987 voor het eerst in Indonesië te zien. Ook in verschillende Europese landen met een koloniaal verleden werd de film niet uitgebracht. EAN 8716777924884

LUISTERTIPS (CD):

Instrumental Taizé 3CDBox

De drie eerder verschenen cd's instrumentale muziek uit Taizé nu samengevoegd in een box.
€ 24,95

Gamelan of Central Java: Ritual Sounds of Sekaten Vol.14

Muziek van Midden-Java.
EAN 0885016816827 € 26,95

COLOFON

**Vierenveertigste jaargang,
Nummer 2,
Juni 2015**

De Heeriaan is een uitgave van de Congregatie Dochters van Maria en Joseph (Zusters van de Choorstraat). Het blad verschijnt viermaal per jaar in de maanden maart, juni, september en december en wordt in een oplage van 500 exemplaren onder relaties verspreid.

Redactie:

Brigitte Lutters (hoofdredactie)
b.lutters@congregatiedmj.nl
(073) 6904 623 (rechtstreeks)

Anne-Marie Coopmans
archief@congregatiedmj.nl

Zuster Veronie Franken
v.franken@cdmj.nl

Zuster Til Lagerberg
t.lagerberg@cdmj.nl

Ton Vogel
vogel-bots@home.nl

**Kopij voor de volgende Heeriaan
uiterlijk inleveren op 30 juli 2015.
De herfsteditie ligt rond
20 september op uw deurmat.**

DE HEERIAAN
ZOMER 2015